

Κεφάλαιο 3

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η δημιουργία του ελληνικού κράτους (1821–1832)

Στα τέλη του 18ου αιώνα άρχισε να οργανώνεται η κίνηση που οδήγησε στην **Ελληνική Επανάσταση**. Η **Φιλική Εταιρία** καλλιέργησε την ιδέα ότι οι Έλληνες μπορούν να επαναστατήσουν ενάντια στο σουλτάνο και να δημιουργήσουν το δικό τους **εθνικό κράτος**. Η Ελληνική Επανάσταση ξέσπασε στις αρχές του 1821, πρώτα στις **Παραδουνάβιες Ηγεμονίες** και μετά στο **νότιο ελλαδικό χώρο**. Στο Βορρά η Επανάσταση απέτυχε, αλλά στο Νότο μπόρεσε να **κυριαρχήσει**. Εκεί οι επαναστατημένοι οργάνωσαν τους **πρώτους πολιτικούς θεσμούς** στο νέο κράτος. Οι **Μεγάλες Δυνάμεις** αντιμετώπισαν στην αρχή αρνητικά την Επανάσταση. Αντίθετα, οι **φιλέλληνες** και το κίνημά τους την είδαν με ενθουσιασμό. Το 1825 η Οθωμανική Αυτοκρατορία οργάνωσε αντεπίθεση, που έφερε την Επανάσταση σε κίνδυνο. Ο κίνδυνος έγινε μεγαλύτερος από τις εσωτερικές διαμάχες ανάμεσα στους επαναστατημένους, που οδήγησαν σε δύο **εμφύλιους πολέμους**. Όμως οι Μεγάλες Δυνάμεις, επειδή περίμεναν να ωφεληθούν από τη νέα κατάσταση, στο τέλος μεσολάβησαν για να σώσουν την Επανάσταση. Πρώτος κυβερνήτης στο νέο ελληνικό κράτος έγινε ο **Ιωάννης Καποδίστριας**.

Η Επανάσταση του 1821 είναι το πιο σημαντικό γεγονός στη νεότερη ελληνική ιστορία γιατί με αυτή δημιουργήθηκε το **ελληνικό εθνικό κράτος**. Είναι η πρώτη επανάσταση που κατάφερε να δημιουργήσει **ανεξάρτητο** εθνικό κράτος στη νοτιοανατολική Ευρώπη.

Α. Προς την Επανάσταση

Η Ελληνική Επανάσταση ξέσπασε σε μια εποχή που έγιναν επαναστατικά κινήματα σε πολλά μέρη στην Ευρώπη και στην Αμερική, αλλά και εξεγέρσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ακόμη συνδέεται με την **ιδέα του ελληνικού έθνους**, που διαδίδεται εκείνο τον καιρό, αλλά και με την **οικονομική κρίση** που αντιμετώπισαν οι ορθόδοξοι μετά το 1815.

3.1

Η Γαλλική Επανάσταση είχε μεγάλη απήχηση στην Ευρώπη και **στην Αμερική**. Πολλές δεκαετίες ύστερα από αυτή ξέσπασαν επαναστατικά κινήματα που στηρίζονταν στις ιδέες της.

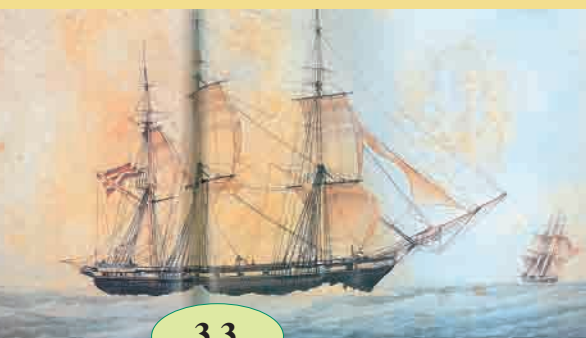
Την ίδια εποχή έγιναν και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία εξεγέρσεις και οργανώθηκαν αυτονομιστικά κινήματα. Αρκετά ξεκίνησαν από ισχυρούς πασάδες που ήθελαν να ξεφύγουν από το σουλτάνο και την εξουσία του. Παράλληλα στους ορθόδοξους άρχισε να καλλιεργείται σιγά σιγά η ιδέα του ελληνικού έθνους.

Για την ιδέα του ελληνικού έθνους μιλήσαμε στις σ. 38-39.

3.2

Η Ύδρα ήταν ένα από τα νησιά που στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα αναπτύχθηκε οικονομικά χάρη στη ναυτιλία και στο εμπόριο.

Στην εικόνα 3.1 χαρακτηριστικό με την Ύδρα (1807), στην 3.2 η σφραγίδα από την κοινότητα της Ύδρας (1808) και στην 3.3 πίνακας του ζωγράφου Αντουάν Ρου με υδραίο εμπορικό πλοίο (αρχές 19ου αιώνα).

3.3

Για τη Βιομηχανική Επανάσταση μιλήσαμε στις σ. 29-30.

Για την οικονομική ζωή των ορθόδοξων στα τέλη του 18ου αιώνα στις σ. 35-36.

Όλο και περισσότεροι επιθυμούσαν την εθνική απελευθέρωση για να πάψουν οι Έλληνες να είναι υποταγμένοι στους Οθωμανούς. Ήταν όμως δύσκολο να ξεσπάσει μια μεγάλη επανάσταση. Οι νέες ιδέες δεν είχαν διαδοθεί σε πολλούς και η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ένα μεγάλο και ισχυρό κράτος. Επίσης, όπως είδαμε, στα τέλη του 18ου αιώνα ορισμένοι ορθόδοξοι (κυρίως έμποροι) βελτίωσαν την οικονομική τους κατάσταση. Ανησυχούσαν λοιπόν μήπως η επανάσταση είχε αρνητικές συνέπειες στην οικονομική τους θέση.

Όμως από τις αρχές του 19ου αιώνα η οικονομία των ορθόδοξων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία περνάει μια **μεγάλη κρίση**. Η **οικονομική πρόοδος** σταματάει απότομα, κι αυτό διευκολύνει την Ελληνική Επανάσταση.

Η οικονομική κρίση οφείλεται στη Βιομηχανική Επανάσταση και στην ειρήνη που επικράτησε όταν τελείωσαν οι πόλεμοι του Ναπολέοντα. Τα βρετανικά βιομηχανικά προϊόντα είναι καλύτερα και φτηνότερα από εκείνα που φτιάχνουν οι τοπικές βιοτεχνίες.

Παράλληλα οι Ευρωπαίοι έμποροι παίρνουν πάλι την πρώτη θέση στο εμπόριο στην ανατολική Μεσόγειο. Έτσι οι ελληνικοί πληθυσμοί στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και στις παροικίες οδηγούνται σε μεγάλη **οικονομική κρίση**: μειώνονται οι εξαγωγές, οι τιμές των προϊόντων που εξάγονται πέφτουν πολύ, πολλοί έμποροι χρεοκοπούν, οι ναύτες χάνουν τη δουλειά τους. Η κρίση γίνεται πιο μεγάλη το 1820, όταν ο σουλτάνος ξεκινάει πόλεμο με τον Αλή πασά και το οθωμανικό κράτος αυξάνει τους φόρους στις περιοχές που πηγαίνει ο οθωμανικός στρατός.

3.4

Πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Τεοντόρ Ζερικό με μουσουλμάνο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γύρω στο 1820.

3.5

Η οικονομική κρίση έκανε χειρότερες τις συνθήκες ζωής πολλών Ελλήνων και αυτό έκανε πιο εύκολη την Επανάσταση: οι άνθρωποι είχαν λιγότερα να χάσουν.

Λίγο πριν από την Επανάσταση, για πολλούς Έλληνες το ατομικό καλό (το όνειρο για μια καλύτερη ζωή που είχε ο καθένας) συμβαδίζει με το γενικό καλό (την απελευθέρωση από την οθωμανική εξουσία που ζητούσαν όλοι).

Αρκετοί πίστευαν ότι ένα νέο εθνικό κράτος με σύγχρονους θεσμούς θα προστάτευε και θα ενίσχυε την οικονομία.

Άλλοι, όπως οι άνεργοι ναύτες, πίστευαν ότι με την επανάσταση θα έβρισκαν δουλειά.

Πολλοί προεστοί ήθελαν να πάρουν από τους πλούσιους Οθωμανούς την περιουσία τους και να γίνουν αυτοί οι νέοι άρχοντες στον τόπο τους.

Τέλος, οι περισσότεροι, που ήταν αγρότες, είχαν την ελπίδα ότι σ' ένα νέο κράτος, χωρίς Οθωμανούς άρχοντες, θα είχαν τη δική τους γη και θα πλήρωναν λιγότερους φόρους.

Ζωγραφιά σε ξύλινο κρεβάτι με την Ελλάδα, σαν την αρχαία θεά Αθηνά πάνω από την Κωνσταντινούπολη, να νικά το Μωάμεθ τον Πορθητή. Γύρω στο 1830.

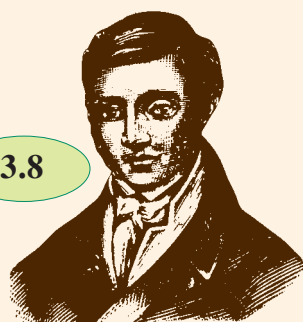
3.6

3.7

3.8

Οι τρεις ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας. Στην εικόνα 3.6 ο Νικόλαος Σκουφάς, στην 3.7 ο Εμμανουήλ Ξάνθος και στην 3.8 ο Αθανάσιος Τσακάλωφ. Κανείς από τους τρεις δεν ανήκε στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα των Ελλήνων που ζούσαν στις παροικίες.

Η Φιλική Εταιρεία

Το 1814 τρεις έμποροι από τις παροικίες, ο Νικόλαος Σκουφάς με καταγωγή από την Άρτα, ο Εμμανουήλ Ξάνθος με καταγωγή από την Πάτμο και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ με καταγωγή από τα Γιάννενα, ίδρυσαν στην Οδησό της Ρωσίας (σήμερα στην Ουκρανία) τη **Φιλική Εταιρεία**, μια μυστική οργάνωση που είχε στόχο να προετοιμάσει την Ελληνική Επανάσταση.

Την εποχή που ιδρύθηκε η Φιλική Εταιρεία οι ευρωπαϊκές μοναρχίες είχαν πάρει μέτρα ενάντια στις κοινωνικές και στις εθνικές εξεγέρσεις. Για να μείνει κρυφή τόσο από τις οθωμανικές αρχές όσο από τους μηχανισμούς ελέγχου των ευρωπαϊκών αυτοκρατοριών, η Φιλική Εταιρεία οργανώθηκε όπως και άλλες **μυστικές επαναστατικές οργανώσεις**. Αρχηγοί της ήταν λίγα μόνο άτομα, άγνωστα στα υπόλοιπα μέλη της.

Το σπίτι στην Οδησό όπου ιδρύθηκε το 1814 η Φιλική Εταιρεία.

3.9

3.11

3.10

Η σφραγίδα της Φιλικής Εταιρείας. Μεταξύ των ετών 1814-1821.

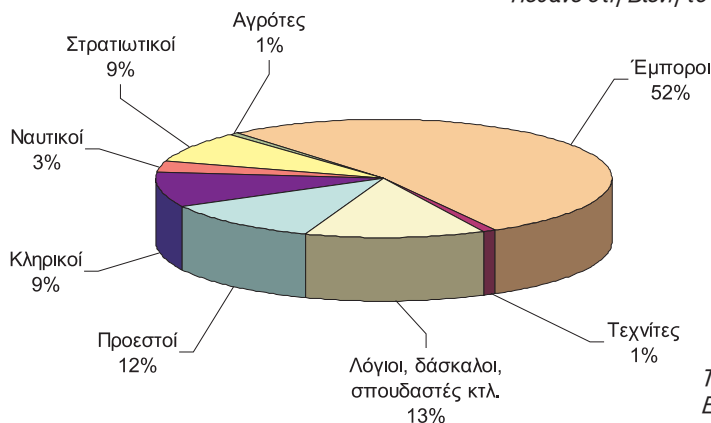
Έγγραφο της Φιλικής Εταιρείας. Μεταξύ των ετών 1814-1821.

3.12

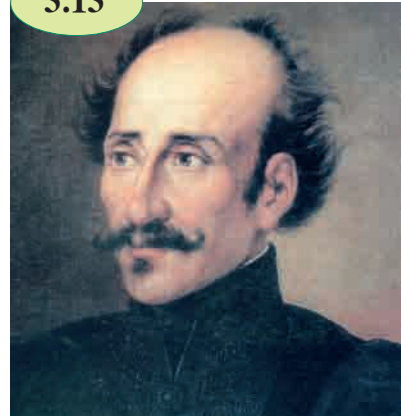

Σελίδα από κατάλογο με τα μέλη της Φιλικής Εταιρίας στο Ιάσιο, την πρωτεύουσα της Μολδαβίας, 1821.

Στην αρχή η Φιλική Εταιρία είχε οικονομικά προβλήματα και λίγα μέλη. Αργότερα όμως, όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση, τα **μέλη** της γίνονταν όλο και **περισσότερα**, γιατί πολλοί πίστευαν ότι, αν ήθελαν να προοδεύσουν, μόνη λύση ήταν ένα ανεξάρτητο ελληνικό κράτος.

3.13

Το 1820 αρχηγός της Φιλικής Εταιρίας έγινε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης. Ο Υψηλάντης γεννήθηκε το 1792 στην Κωνσταντινούπολη και ήταν Φαναριώτης. Υπηρέτησε στο ρωσικό στρατό και πήρε μέρος στους πολέμους της Ρωσίας με το Ναπολέοντα. Πέθανε στη Βιέννη το 1828.

3.14

Τα μέλη της Φιλικής Εταιρίας.

Για την πολιτική της Ρωσίας απέναντι στους ορθόδοξους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μιλήσαμε στη σ. 32.

Τότε οι Φιλικοί πίστεψαν ότι είχε έρθει η ώρα για την Επανάσταση. Αποφάσισαν λοιπόν να **ξεκινήσει ταυτόχρονα** στη **Μολδαβία** και στη **Βλαχία** (Παραδουνάβιες Ηγεμονίες), στην **Πελοπόννησο** και στην **Κωνσταντινούπολη**. Είχαν την ελπίδα ότι θα πείσουν όλους τους ορθόδοξους να ξεσηκωθούν, ότι θα συμμαχήσουν με τον Αλή πασά και ότι θα τους υποστηρίξει ο τσάρος της Ρωσίας.

Β. Η έναρξη και η εδραίωση της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1825)

Η επανάσταση στη Μολδαβία και στη Βλαχία (1821)

3.15

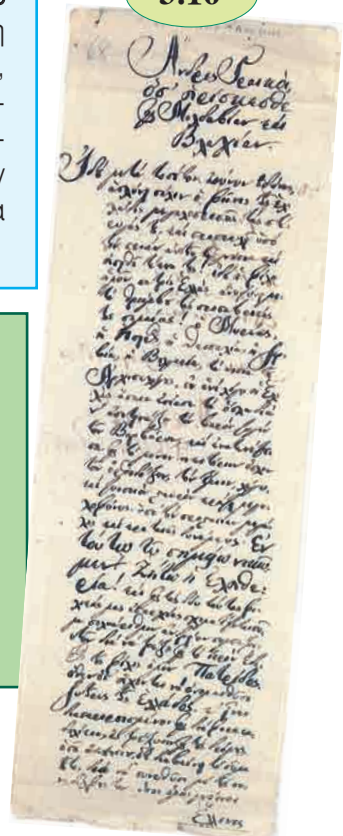
Το Φεβρουάριο του 1821 ο Υψηλάντης πέρασε τα σύνορα της Ρωσίας με τη Μολδαβία και κυκλοφόρησε την επαναστατική προκήρυξη «**Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος**».

→ Πορεία Αλέξανδρου Υψηλάντη
→ Κυριότερες πορείες οθωμανικών στρατευμάτων

Η Ελληνική Επανάσταση ξεκίνησε τους πρώτους μήνες του 1821. Στη Μολδαβία και στη Βλαχία απέτυχε, ενώ στο νότιο ελλαδικό χώρο μπόρεσε να αντιμετωπίσει τον οθωμανικό στρατό και να ελέγξει την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και αρκετά νησιά στο Αιγαίο.

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και οι Φιλικοί ξεκίνησαν την Επανάσταση από τη Μολδαβία και τη Βλαχία. Οι περιοχές αυτές ήταν αυτόνομες ηγεμονίες, γι' αυτό είχαν δικές τους φρουρές και λίγο οθωμανικό στρατό. Οι Φιλικοί πίστευαν ότι θα τους υποστήριζαν οι ντόπιοι αγρότες.

3.16

Χειρόγραφη προκήρυξη που κυκλοφόρησε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, 1821.

Ωστόσο σύντομα η Επανάσταση στη Μολδαβία και στη Βλαχία απέτυχε γιατί:

Ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος Ε΄, πιεσμένος από το σουλτάνο, **καταδίκασε το κίνημα** και αφόρισε τον Υψηλάντη και τον ηγεμόνα της Μολδαβίας Μιχαήλ Σούτσο.

Ο τσάρος της Ρωσίας Αλέξανδρος Α΄, για να μη χαλάσει τις σχέσεις του με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, **αντέδρασε αρνητικά στην Επανάσταση**.

Ο οθωμανικός στρατός νίκησε το στρατό του Υψηλάντη σε πολλές μάχες. Ο ίδιος πέρασε στην Αυστρία, όπου οι αυστριακές αρχές τον συλλάβανε και τον φυλάκισαν.

Κυρίως όμως οι ντόπιοι αγρότες **δε συμμάχησαν με τον Υψηλάντη**. Οι Φαναριώτες ηγεμόνες και οι ντόπιοι γαιοκτήμονες τους έβαζαν μεγάλους φόρους και αγγαρείες και έπαιρναν μεγάλο μέρος από τη σοδειά τους. Έτσι, οι αγρότες κράτησαν αρνητική στάση απέναντί τους.

3.17

Λιθογραφία με τη μάχη στο Δραγατσάνι. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στην πόλη Φωξάνη (σήμερα στη Ρουμανία) δημιούργησε τον Ιερό Λόχο, ένα στρατό από φιλελεύθερους νέους, κυρίως σπουδαστές. Οι περισσότεροι από αυτούς σκοτώθηκαν στη μάχη στο Δραγατσάνι.

Η κατάσταση στο νότιο ελλαδικό χώρο, και ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο, ήταν πιο ευνοϊκή για να ξεκινήσει η Επανάσταση γιατί:

Η Πελοπόννησος είχε λίγους μουσουλμάνους κατοίκους και βρισκόταν μακριά από την Κωνσταντινούπολη και από άλλες μεγάλες πόλεις και στρατιωτικά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Γιάννενα κτλ.).

Ο πασάς της Πελοποννήσου και το μεγαλύτερο μέρος από το στρατό του βρισκόταν στην Ήπειρο και πολεμούσε τον Αλή πασά.

Στην Πελοπόννησο υπήρχαν πολλά μέλη της Φιλικής Εταιρίας, αλλά και ένοπλοι (για παράδειγμα, κλέφτες) που είχαν πείρα στον πόλεμο. Επίσης, η περιοχή είχε πολλά βουνά. Αυτό έκανε πιο εύκολα τα πράγματα για μικρές στρατιωτικές δυνάμεις χωρίς ιππικό και πυροβολικό. Τέτοιες ήταν οι επαναστατικές δυνάμεις.

3.19

Η Επανάσταση στην Πελοπόννησο ξεκίνησε το **Μάρτιο του 1821**, παρόλο που **οι προεστοί ανησυχούσαν** ότι, αν αποτύχαινε, η ζωή για τους ορθόδοξους θα γινόταν χειρότερη και οι ίδιοι θα έβαζαν σε κίνδυνο την κοινωνική τους θέση.

Πίνακας του ζωγράφου Θεόδωρου Βρυζάκη (1814–1878) με το μητροπολίτη Παλαιών Πατρών Γερμανό να ξεκινάει την Επανάσταση στις 25 Μαρτίου 1821, ορκίζοντας τους επαναστάτες στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας (1851). Όμως, όπως διαβάζουμε στα Απομνημονεύματα του μητροπολίτη, ο ίδιος είχε πάει στην Πάτρα στις 23 Μαρτίου, όπου είχε ήδη ξεσπάσει η Επανάσταση. Η Ελληνική Επανάσταση άρχισε να γιορτάζεται στις 25 Μαρτίου, την ημέρα του Ευαγγελισμού, μετά το 1838.

3.18

Φωτογραφία του 1940 με τα Λαγκάδια, ένα ορεινό χωριό στην Αρκαδία.

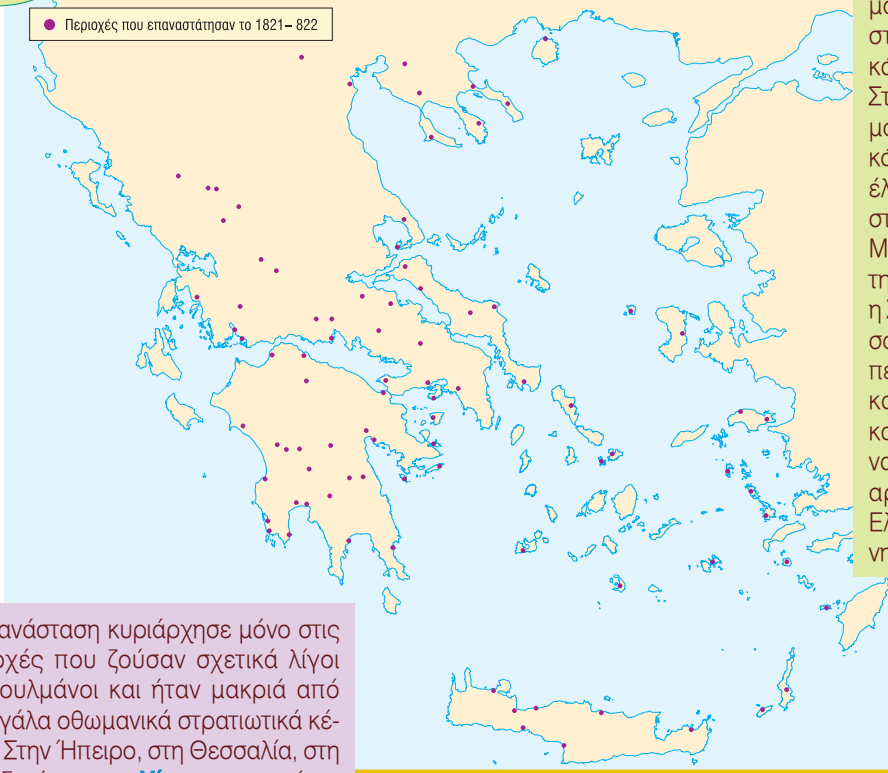
Ο πόλεμος

Την περίοδο 1821–1825 οι επαναστάτες μπόρεσαν να ελέγξουν το νότιο ελλαδικό χώρο. Αυτό το κατάφεραν με μάχες κυρίως σε ορεινές περιοχές με άτακτα (δηλαδή όχι οργανωμένα) στρατεύματα. Εκεί ο οθωμανικός στρατός δεν μπορούσε να τους αντιμετωπίσει εύκολα.

3.20

Η Ελληνική Επανάσταση στο ξεκίνημά της (1821–1822)

● Περιοχές που επαναστάτησαν το 1821–1822

Η Επανάσταση κυριάρχησε μόνο στις περιοχές που ζούσαν σχετικά λίγοι μουσουλμάνοι και ήταν μακριά από τα μεγάλα οθωμανικά στρατιωτικά κέντρα. Στην Ήπειρο, στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία και στη **Χίο** οι επαναστάτες δεν άντεξαν και οι Οθωμανοί κατάφεραν να καταπνίξουν τις επαναστάσεις μέχρι το καλοκαίρι του 1822.

Τα πιο σημαντικά γεγονότα στα δύο πρώτα χρόνια της Επανάστασης ήταν η **άλωση της Τριπολιτσάς** (εκεί είχαν την έδρα τους η οθωμανική διοίκηση και ο στρατός της Πελοποννήσου) και η **μάχη στα Δερβενάκια**. Εκεί ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης πέτυχε μια από τις πιο αποφασιστικές νίκες αυτή την περίοδο, γιατί με αυτή οι επαναστάτες σταθεροποίησαν την κυριαρχία τους στην Πελοπόννησο.

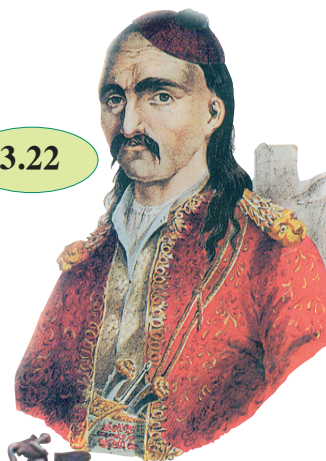
Από την αρχή της Επανάστασης οι μουσουλμάνοι στην Πελοπόννησο και στη Στερεά Ελλάδα κλείστηκαν στα κάστρα και στις οχυρωμένες πόλεις. Στα τέλη Μαΐου 1821 οι Οθωμανοί είχαν μόνο την Τριπολιτσά (Τρίπολη) και τα κάστρα. Οι επαναστατημένοι είχαν τον έλεγχο στην ύπαιθρο, στα χωριά και στις πόλεις που δεν είχαν οχύρωση. Μέχρι τις αρχές του 1822, εκτός από την Πελοπόννησο, είχαν επαναστατήσει η Στερεά Ελλάδα και η Κρήτη, τα περισσότερα νησιά στο Αιγαίο και ορισμένες περιοχές στην Ήπειρο, στη Θεσσαλία και στη Μακεδονία. Οι επαναστάτες κατόρθωσαν μέχρι τα μέσα του 1822 να πάρουν από τους Οθωμανούς μια αρκετά μεγάλη περιοχή: τη Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο και αρκετά νησιά στο Αιγαίο.

3.21

Πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Γκιγιόμ Σλεσινγκέρ (1814–1893) με το μεταρρυθμιστή σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ (1808–1839). Ο Μαχμούτ Β΄ προσπάθησε να αντιμετωπίσει τα μεγάλα προβλήματα που είχε η Οθωμανική Αυτοκρατορία: τους πασάδες που δεν υπάκουαν στην Υψηλή Πύλη, τον οθωμανικό στρατό που δεν μπορούσε να ανταγωνιστεί τους σύγχρονους ευρωπαϊκούς στρατούς και τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε το κράτος.

3.22

3.23

Στην εικόνα 3.23 όπλα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και στην 3.22 έγχρωμη λιθογραφία του Άνταμ Φρίντελ με το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη (1827). Ο Κολοκοτρώνης (1770–1843) καταγόταν από μεγάλη οικογένεια κλεφτών της Πελοποννήσου. Ήταν ο πιο ισχυρός καπετάνιος στην Πελοπόννησο και ένας από τους πιο σημαντικούς οπλαρχηγούς της Ελληνικής Επανάστασης.

Για το σουλτάνο η Επανάσταση ήταν ανταρσία ενάντια στη νόμιμη εξουσία του. Ο Πατριάρχης, ο ανώτατος κλήρος και οι Φαναριώτες ήταν αξιωματούχοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γι' αυτό ο σουλτάνος πίστευε ότι έπρεπε να εμποδίσουν την **ανταρσία**. Έτσι στράφηκε εναντίον τους και εκτέλεσε ορισμένους ανώτατους κληρικούς και Φαναριώτες, ανάμεσά τους και τον πατριάρχη Γρηγόριο Ε'. Αλλά και σε διάφορες πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ορισμένοι μουσουλμάνοι σκότωσαν ορθόδοξους και **ληλάτησαν τις περιουσίες τους**. Ήθελαν να τους τρομοκρατήσουν, για να μην επεκταθεί η Επανάσταση και σε άλλες περιοχές. Ο σουλτάνος δεν πήρε στα σοβαρά τους επαναστάτες, γι' αυτό και δεν έστειλε από την αρχή ισχυρό στρατό να καταπνίξει την Ελληνική Επανάσταση. Θεωρούσε ότι οι Έλληνες δε θα τα κατάφερναν χωρίς βοήθεια από τη Ρωσία.

3.24

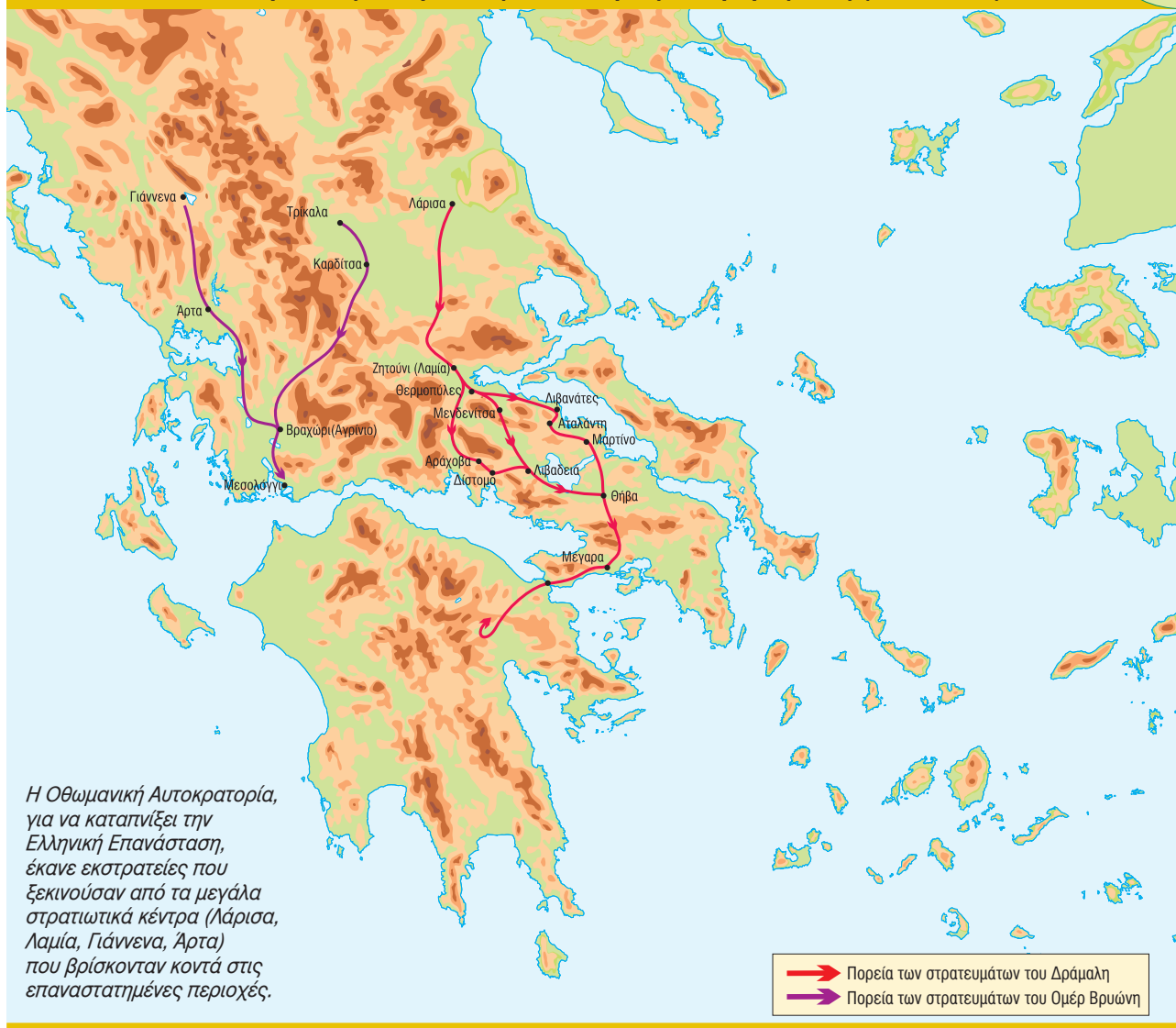
3.25

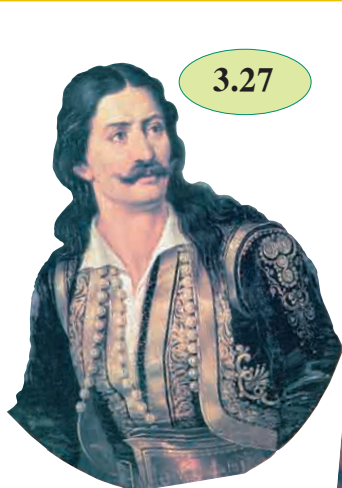

Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος Ε' και η σύνοδος του Πατριαρχείου είχαν αφορίσει τον Αλέξανδρο Υψηλάντη και είχαν καταδικάσει την Ελληνική Επανάσταση. Παρ' όλα αυτά ο σουλτάνος διέταξε την εκτέλεσή του Πατριάρχη. Στην εικόνα 3.24 χαρακτηριστικό με τον απαγχονισμό του Γρηγορίου Ε' και στην 3.25 μολυβδόβουλο με την επιγραφή «Γρηγόριος με το έλεος του Θεού Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης» (1799). Πρώτο μισό του 19ου αιώνα.

Οι οθωμανικές εκστρατείες και οι κύριες διαδρομές τους (1821–1825)

3.26

3.27

3.28

Στην εικόνα 3.27 πορτρέτο του καπετάνιου της Λιβαδειάς Αθανάσιου Διάκου. Ο Διάκος οχυρώθηκε τον Απρίλη του 1821 στη γέφυρα της Αλαμάνας για να αντιμετωπίσει τον οθωμανικό στρατό, που με αρχηγό τον Ομέρ Βρυώνη κατευθυνόταν στο νότιο ελλαδικό χώρο. Τελικά όμως νικήθηκε, πιάστηκε αιχμάλωτος και εκτελέστηκε. Στην εικόνα 3.28 πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Ευγένιου Ντελακρουά (1798-1863) με τον Ομέρ Βρυώνη.

Ο οθωμανικός στρατός είχε ισχυρό πεζικό και ιππικό. Δεν είχε όμως οργανωμένες υπηρεσίες για να τον υποστηρίξουν και να τον εφοδιάζουν. Γι' αυτό, όταν έφτανε ο χειμώνας, γύριζε στη βάση του. Τον ελληνικό

Οι οπλαρχηγοί ήταν οι αρχηγοί των άτακτων στρατιωτικών σωμάτων. Συνήθως ήταν οι παλιοί καπετάνιοι, αρματολοί και κλέφτες.

στρατό τον αποτελούσαν παλιοί κλέφτες και αρματολοί, αλλά και αγρότες. Δεν είχε ιππικό και πυροβολικό, κυρίως όμως **δεν είχε ενιαία διοίκηση**, δηλαδή μια ηγεσία που να παίρνει αποφάσεις για όλους. Οι οπλαρχηγοί ανταγωνίζονταν μεταξύ τους και δύσκολα υπάκουαν στην κυβέρνηση που είχε δημιουργηθεί. Οι επαναστάτες προτιμούσαν να πολεμούν σε περιοχές με βουνά, στενά περάσματα, γεφύρια, απ' όπου μπορούσαν να επιτεθούν ή να ξεφύγουν εύκολα, αν χρειαζόταν.

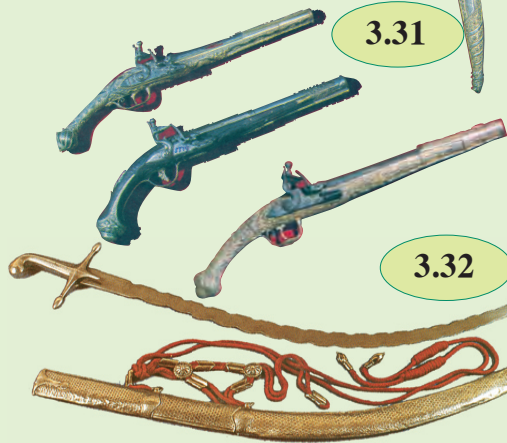
3.29

3.30

3.31

3.32

Όπλα των επαναστατών. Στην εικόνα 3.29 μια θήκη για μαρούτι φτιαγμένη από κέρατο, στις εικόνες 3.30 και 3.32 σπαθιά και στην 3.31 καριοφίλια.

3.33

3.34

Οι επαναστάτες είχαν λίγα κανόνια και δεν μπορούσαν να πάρουν με έφοδο τα κάστρα που κατείχαν οι Οθωμανοί. Γι' αυτό τα πολιορκούσαν μέχρι να τελειώσουν τα πυρομαχικά, τα τρόφιμα και το νερό και έτσι να αναγκαστούν όσοι ήταν μέσα να παραδοθούν. Στην εικόνα 3.33 έγχρωμη λιθογραφία με το Ναύπλιο, που το κυρίεψαν οι Έλληνες το Νοέμβριο του 1822. Λίγο αργότερα έγινε η έδρα της Ελληνικής Διοίκησης, κυρίως επειδή προστατευόταν από τρία κάστρα. Στην εικόνα 3.34 το Μπούρτζι, ένα κάστρο σ' ένα νησάκι στην είσοδο του κόλπου.

Πίνακας που ζωγράφισε ο Θεόφιλος το 1932 και δείχνει το θάνατο του Μάρκου Μπότσαρη (1790-1823). Ο Μπότσαρης, από τους πιο σημαντικούς Σουλιώτες οπλαρχηγούς, πέθανε σε μάχη το 1823.

3.35

3.36

3.37

Στο χάνι της Γραβιάς (στη σημερινή Αμφισσα), σχυρώθηκε τον Απρίλιο του 1821 ο καπετάνιος της Στερεάς Ελλάδας Οδυσσέας Ανδρούτσος και με 120 άντρες αντιμετώπισε το στρατό του Ομέρ Βρυώνη, που είχε 8.000 άντρες. Στην εικόνα 3.36 πίνακας του Παναγιώτη Ζωγράφου (μεταξύ 1836–1839) με τη μάχη στο Χάνι της Γραβιάς και στην 3.37 πίνακας του 1984 του ζωγράφου Μέντη Μποστταντζόγλου με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο.

3.38

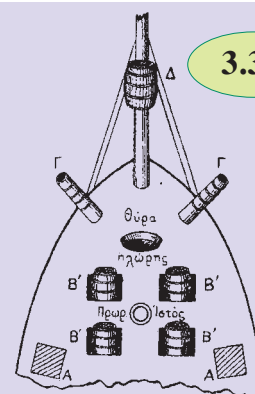

Ακουαρέλα με το μπρίκι (είδος πλοίου) «Αγαμέμνονας». 1809.

3.41

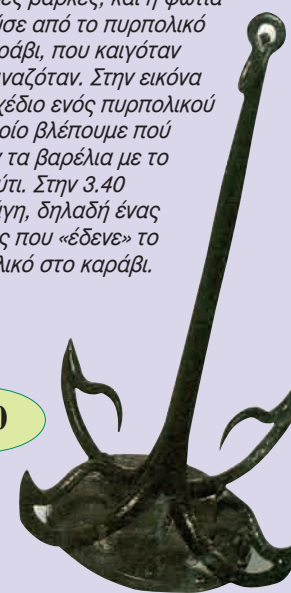

3.39

Τα πυρπολικά (μπουρλότα) ήταν παλιά μικρά καράβια που τα γέμιζαν με υλικά που έπαιρναν εύκολα φωτιά. Οι ναύτες τα έδεναν κολλητά στα οθωμανικά καράβια τη νύχτα και τους έβαζαν φωτιά. Μετά έφευγαν με μικρές βάρκες, και η φωτιά περνούσε από το πυρπολικό στο καράβι, που καιγόταν ή ανατιναζόταν. Στην εικόνα 3.39 σχέδιο ενός πυρπολικού στο οποίο βλέπουμε πού έβαζαν τα βαρέλια με το μπαρούτι. Στην 3.40 η αρπάγη, δηλαδή ένας γάντζος που «έδεने» το πυρπολικό στο καράβι.

3.40

3.42

3.43

Στην εικόνα 3.42 το τρομπόνι (ένα είδος όπλου) του Ανδρέα Μιαούλη (1769–1835) και στην 3.43 η πυξίδα του. Ο Μιαούλης καταγόταν από την Ύδρα. Έμπορος και караβοκύρης, ήταν από τους πιο σημαντικούς ναυάρχους στην Ελληνική Επανάσταση. Πήρε μέρος σε πολλές ναυτικές αποστολές και ναυμαχίες.

Γ. Το πολιτικό ζήτημα

Παράλληλα με τις πολεμικές επιχειρήσεις οι επαναστατημένοι άρχισαν να **οργανώνουν** το **νέο κράτος**, να δημιουργούν δηλαδή νέους πολιτικούς θεσμούς. Έτσι θα έκαναν πραγματικότητα το στόχο της Επανάστασης να **κυβερνηθούν μόνοι τους**. Παράλληλα θα συντόνιζαν καλύτερα τον πόλεμο και θα μπορούσαν να βρουν πιο εύκολα χρήματα για τις ανάγκες του.

Δε συμφωνούσαν όμως όλοι οι Έλληνες για το νέο **εθνικό κράτος** που θα οργάνωναν και τους θεσμούς που έπρεπε να φτιάξουν. Από τη μια υπήρχαν **αντιθέσεις ανάμεσα στις διάφορες περιοχές**. Από την άλλη οι διάφορες κοινωνικές ομάδες είχαν **διαφορετικές επιδιώξεις**. Δύο ήταν οι κύριες απόψεις:

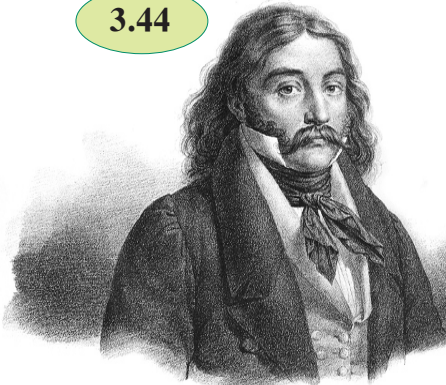
Η μια ήθελε ένα **αποκεντρωμένο κράτος**, όπου οι ντόπιοι άρχοντες και ο ανώτατος κλήρος θα διατηρούσαν πολλά από τα προνόμια που είχαν και πριν.

Η άλλη ήθελε ένα **συγκεντρωτικό κράτος** με **φιλελεύθερους θεσμούς**, όπως αυτοί που υπήρχαν σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη.

Τέσσερις κοινωνικές ομάδες συμμετείχαν στις πολιτικές εξελίξεις κατά την Επανάσταση:

3.44

Χαρακτικό με το Φαναριώτη Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο (1791-1865), έναν από τους πιο σημαντικούς πολιτικούς ηγέτες στην Ελληνική Επανάσταση. Ήταν ο κύριος εκπρόσωπος της παράταξης που ήθελε να δημιουργήσει ένα κράτος με ισχυρή κεντρική εξουσία και φιλελεύθερους θεσμούς. Μεταξύ 1828-1831.

Οι **προεστοί** και ο **ανώτατος κλήρος** σε κάθε επαρχία, που ήταν οι ηγετικές ομάδες και στην οθωμανική περίοδο. Οι προεστοί ήθελαν να συνεχίσουν να διοικούν και να ελέγχουν τις επαρχίες. Οι πιο ισχυροί απ' αυτούς θα αποτελούσαν την κεντρική διοίκηση.

Οι **οπληρχηγοί** της Επανάστασης. Η δύναμή τους μεγάλωσε με τον πόλεμο και ήθελαν να συμμετέχουν στην εξουσία.

Οι **νέοι πολιτικοί παράγοντες**, οι **ετερόχθονες πολιτικοί**. Αυτοί ήταν Φαναριώτες, έμποροι, λόγιοι από άλλα μέρη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τα Επτάνησα και την Ευρώπη, που πήγαν στις επαναστατημένες περιοχές για να πάρουν μέρος στην Επανάσταση. Ήθελαν ένα **κράτος με ισχυρή διοίκηση** και **φιλελεύθερους θεσμούς**.

Οι **μεγαλέμποροι** και οι **καραβοκύρηδες** του Αιγαίου, οι προεστοί δηλαδή από τα νησιά. Υποστήριζαν ένα σύγχρονο κράτος με ισχυρή διοίκηση, γιατί πίστευαν ότι αυτό θα μπορούσε να διαχειριστεί καλύτερα τα οικονομικά στην επαναστατημένη Ελλάδα. Πίστευαν επίσης ότι μια ισχυρή κεντρική διοίκηση θα έδινε χρήματα για να συντηρεί και να εξοπλίζει τα καράβια.

Σφραγίδες του Άρειου Πάγου και της Πελοποννησιακής Γερουσίας (1821). Για να οργανώσουν τη διοίκηση στο νέο κράτος, οι επαναστάτες δημιούργησαν, από τις πρώτες μέρες, τοπικά και στη συνέχεια περιφερειακά πολιτικά όργανα. Τέτοια όργανα ήταν η Πελοποννησιακή Γερουσία στην Πελοπόννησο και ο Άρειος Πάγος στην ανατολική Στερεά Ελλάδα.

3.45

Χαρακτικό με τον Ιωάννη Κωλέττη (1773-1847). Ο Κωλέττης ήταν ένας ικανός και μορφωμένος πολιτικός. Καταγόταν από την Ήπειρο, από οικογένεια προεστών. Σπούδασε γιατρός και πριν από την Επανάσταση ήταν αξιωματούχος του Αλή πασά. Ο Κωλέττης υποστήριζε την ισχυρή κεντρική διοίκηση. Πρώτο μισό του 19ου αιώνα.

3.46

3.47

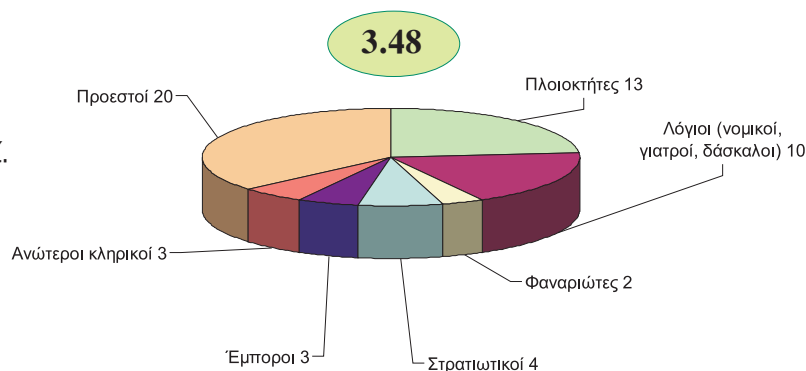
Από τις πρώτες μέρες του αγώνα οι επαναστάτες οργάνωσαν τη διοίκηση στο νέο ελληνικό κράτος, την οποία έλεγχαν οι προεστοί.

Στα τέλη του 1821 έγινε στην Επίδαυρο η Α' Εθνοσυνέλευση (δηλαδή η συνέλευση με τους αντιπρόσωπους από το ελληνικό έθνος)

με στόχο να δημιουργήσει την κεντρική διοίκηση που θα συντόνιζε την Επανάσταση.

Η Α' Εθνοσυνέλευση διακήρυξε την **πολιτική ύπαρξη του ελληνικού έθνους**, ψήφισε ένα φιλελεύθερο σύνταγμα, το **Προσωρινό πολίτευμα της Ελλάδας**, και όρισε ύστερα από εκλογές **κεντρική διοίκηση**.

Το σύνταγμα ακολούθησε τη διάκριση των εξουσιών (νομοθετική, εκτελεστική και τη δικαστική) και δημιούργησε τρία σώματα:

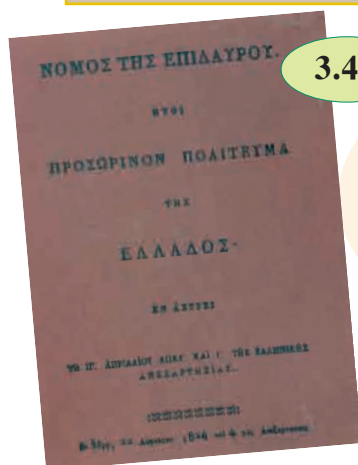

Οι αντιπρόσωποι στην Α' Εθνοσυνέλευση σύμφωνα με το επάγγελμα και την κοινωνική τους θέση.

το **Βουλευτικό**, που είχε τη νομοθετική εξουσία (έφτιαχνε τους νόμους).

το **Εκτελεστικό**, με πέντε μέλη που, ανάμεσα στ' άλλα, διόριζε τους υπουργούς, τους «μίνιστρους» όπως τους ονόμαζαν τότε.

το **Δικαστικό**.

3.49

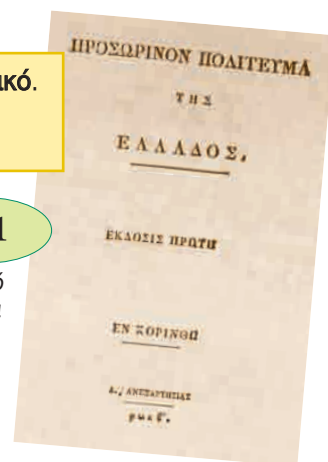
3.50

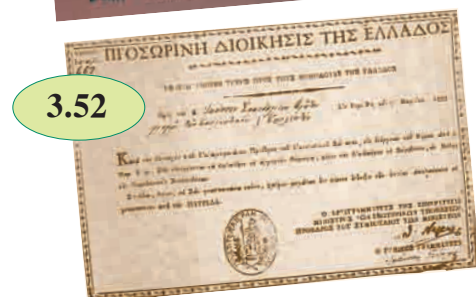
Οι σφραγίδες της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδας και του Βουλευτικού. 1822.

Έκδοση του 1824 με το σύνταγμα που ψήφισε στις 13 Απριλίου 1823 η Β' Εθνοσυνέλευση.

Το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδας (1822) στην πρώτη του έκδοση.

3.51

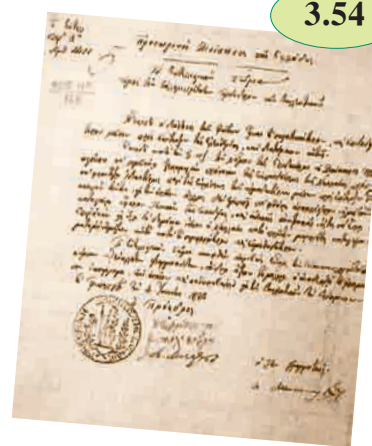
3.52

Σφραγίδα του Μινιστέριου, δηλαδή του Υπουργείου, Πολέμου.

3.53

Έγγραφο με το οποίο ο αρχιμανδρίτης Θεόκλητος Φαρμακίδης διορίζεται Γενικός Έφορος Παιδείας. Εκδόθηκε στην Τριπολιτσά στις 4 Ιουνίου 1823.

3.54

Στην κεντρική διοίκηση συμμετείχαν κυρίως προεστοί και ετερόχθονες πολιτικοί, όχι όμως οι οπλαρχηγοί (που πολεμούσαν και είχαν αποκτήσει λαϊκή υποστήριξη από τις επιτυχίες τους). Επιπλέον, η κεντρική εξουσία δεν ήταν ακόμη ισχυρή, κυρίως γιατί δεν είχε αρκετά χρήματα για να οργανώσει και να ελέγχει το κράτος.

Την άνοιξη του 1823 έγινε η Β' Εθνοσυνέλευση στο Άστρος της Αρκαδίας.

Η Β' Εθνοσυνέλευση **αναθεώρησε** (άλλαξε) το **σύνταγμα**, ενίσχυσε την κεντρική διοίκηση και όρισε ύστερα από εκλογές νέο Εκτελεστικό και Βουλευτικό. Όμως το Βουλευτικό (όπου κυριαρχούσαν οι προεστοί) είχε μεγαλύτερες εξουσίες από το Εκτελεστικό.

Με την Επανάσταση του 1821, από τη μια, ένα τμήμα από το ρωμείο γένος κατορθώνει να ξεχωρίσει από την πολυεθνική Οθωμανική Αυτοκρατορία και να δημιουργήσει ένα **νέο εθνικό κράτος**, το ελληνικό κράτος. Από την άλλη, η Επανάσταση προσπαθεί να ανατρέψει την παλιά εξουσία και να δημιουργήσει ένα σύγχρονο **φιλελεύθερο κράτος**.

3.55

Δ. Η Ελληνική Επανάσταση και τα ευρωπαϊκά κράτη (1821-1825)

Για να πετύχει η Επανάσταση δεν έφτανε η νίκη στον πόλεμο και οι νέοι πολιτικοί θεσμοί. Έπρεπε να την **υποστηρίξουν** και να την **αναγνωρίσουν** οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής (η Μεγάλη Βρετανία, η Ρωσία, η Αυστρία, η Γαλλία, η Πρωσία), σε μια περίοδο που αυτές ήταν ενάντια σε κάθε επαναστατικό κίνημα.

Όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση οι Μεγάλες Δυνάμεις στην Ευρώπη, ακόμη και η **Ρωσία** (που οι επαναστατημένοι πίστευαν ότι θα τους βοηθήσει), κράτησαν αρνητική στάση. Για να πείσουν τις Μεγάλες Δυνάμεις να τους υποστηρίξουν, οι επαναστατημένοι δήλωσαν από την αρχή ότι:

Πήραν τα όπλα για να υπερασπιστούν την τιμή και την ιδιοκτησία που τους αρνιόταν το οθωμανικό κράτος.

Ζητούσαν ως χριστιανοί να μην τους κυβερνούν μουσουλμάνοι.

Η Επανάστασή τους ήταν εθνική και δεν είχε στόχο να αλλάξει την κοινωνία.

Εφημερίδα της Αγίας Πετρούπολης που στην πρώτη της σελίδα γράφει για την Ελληνική Επανάσταση, 1825.

3.56

Πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Βινσέν-Νικολά Ραβερρά με τίτλο «Ο θάνατος νεαρού διακόνου από τη Μεσσηνία» (1824). Ο πίνακας παρουσιάστηκε το 1826 σε έκθεση με τίτλο «Υπέρ των Ελλήνων».

Οι Μεγάλες Δυνάμεις άρχισαν να αλλάζουν στάση απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση μετά το 1822. Βασική αιτία ήταν ο ανταγωνισμός τους για το ποια από αυτές θα ελέγχει την ανατολική Μεσόγειο.

Ο φιλελληνισμός

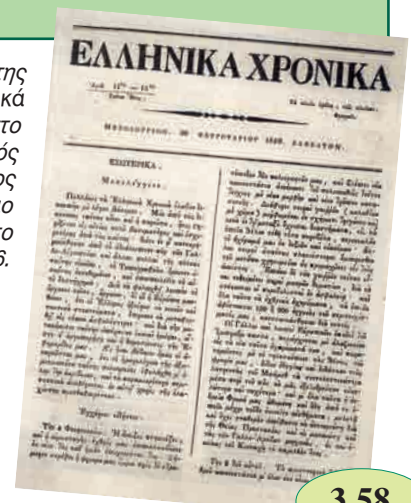
Πολλοί Ευρωπαίοι, ανεξάρτητα από τη στάση που κρατούσαν οι κυβερνήσεις τους, είδαν μ' ενθουσιασμό την Ελληνική Επανάσταση από την αρχή της και θεώρησαν ότι έπρεπε να βοηθήσουν τους επαναστατημένους Έλληνες. Αυτοί ονομάστηκαν **φιλέλληνες**. Κάποιοι απ' αυτούς, που θαύμαζαν τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και πίστευαν ότι από αυτόν προέρχεται ο ευρωπαϊκός πολιτισμός, θεωρούσαν τους επαναστάτες **απόγονους των αρχαίων Ελλήνων**. Για κάποιους άλλους, η Ελληνική Επανάσταση ήταν ένα ακόμη φιλελεύθερο κίνημα για πολιτικές μεταρρυθμίσεις και εθνική απελευθέρωση. Αυτοί θεωρούσαν τον αγώνα ενάντια στο σουλτάνο παρόμοιο με τον αγώνα ενάντια στα απολυταρχικά καθεστώτα στην Ευρώπη. Οι φιλέλληνες προσπάθησαν να βοηθήσουν την Ελληνική Επανάσταση με πολλούς **τρόπους**.

3.57

Σφραγίδα της ελληνικής επιτροπής του Λονδίνου.

Το τελευταίο φύλλο της εφημερίδας Ελληνικά Χρονικά που έβγαζε στο Μεσολόγγι ο Ελβετός φιλέλληνας Ιάκωβος Μάγιερ από τον Ιανουάριο του 1824 μέχρι το Φεβρουάριο του 1826.

3.58

Ε. Η Ελληνική Επανάσταση σε κρίση (1824–1827)

Έθνος και τοπικισμός

Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης άρχισε σιγά σιγά να ενισχύεται η ελληνική εθνική συνείδηση και η ιδέα για ένα εθνικό κράτος. Όμως αυτό έγινε έπειτα από πολλές δυσκολίες και συγκρούσεις, που οδήγησαν τους επαναστατημένους ακόμη και σε εμφύλιο πόλεμο.

Ο **τοπικισμός** είχε τις ρίζες του στον τρόπο με τον οποίο ζούσαν οι άνθρωποι. Οι θάλασσες, τα μεγάλα βουνά, οι κακοί δρόμοι έφερναν την απομόνωση και διατηρούσαν τις διαφορές ανάμεσα στις διάφορες περιοχές. Ο καθένας θεωρούσε πατρίδα του το μέρος που ζούσε (την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, την Ύδρα κ.ά.). Η Ελλάδα ήταν **μια καινούργια πραγματικότητα**.

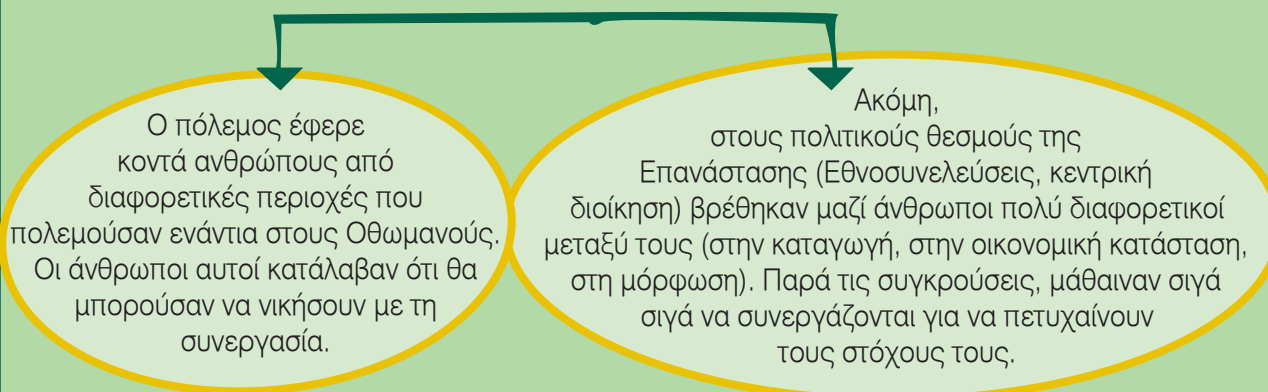
Ο έντονος τοπικισμός **έκανε δύσκολη τη συνεργασία** και είχε **σοβαρές συνέπειες** για την Επανάσταση, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια. Όλοι πολεμούσαν για να προστατέψουν το χωριό τους ή την επαρχία τους. Δεν ήταν όμως όλοι πάντα πρόθυμοι να κάνουν το ίδιο όταν ο οθωμανικός στρατός απειλούσε μια περιοχή μακριά από τον τόπο τους. Επίσης, οι οπλαρχηγοί και οι προεστοί θεωρούσαν ότι είχαν από παλιά δικαιώματα στις επαρχίες τους. Έτσι, αντιδρούσαν στην ιδέα ότι η νέα κεντρική εξουσία θα τα περιορίζε. Γι' αυτούς τους λόγους δεν υπάκουαν πάντα στην κεντρική διοίκηση και συχνά έβαζαν εμπόδια στο ενιαίο κράτος.

Πίνακας του ζωγράφου Θεόφιλου Χατζημιχαήλ με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο, τον πιο ικανό καπετάνιο στην ανατολική Στερεά Ελλάδα και νικητή στο Χάνι της Γραβιάς (1931). Επειδή ο Ανδρούτσος δεν υπάκουε στις διαταγές που έπαιρνε από την κεντρική διοίκηση, αυτή έστειλε κάποιον άλλο να πάρει τη θέση του. Ο Ανδρούτσος συγκρούστηκε με τον αντικαταστάτη του και με τη διοίκηση. Αυτή η σύγκρουση αποδιοργάνωσε τη στρατιωτική οργάνωση στην περιοχή. Έτσι, ο στρατός του Δράμαλη πέρασε από τη Στερεά Ελλάδα χωρίς να δώσει ούτε μία μάχη.

3.59

Δεν ήταν εύκολο για τους επαναστατημένους να ξεπεράσουν τον τοπικισμό. Όμως, η ίδια η Επανάσταση **δυνάμωσε** σιγά σιγά **τους δεσμούς** ανάμεσα στους **επαναστάτες**. Σ' αυτό βοήθησαν:

Οι εμφύλιοι πόλεμοι

Μετά τη Β' Εθνοσυνέλευση οι οπλαρχηγοί και ορισμένοι προεστοί (κυρίως από την Πελοπόννησο) δυσαρεστήθηκαν που δεν πήραν σημαντικά αξιώματα. Τότε σιγά σιγά δημιουργήθηκαν **δύο αντίπαλες ομάδες και διοικήσεις**: αυτοί που υποστήριζαν μια ισχυρή κεντρική διοίκηση και οι αντίπαλοί τους, που ήθελαν να διατηρήσουν τα προνόμια που είχαν την οθωμανική περίοδο. Η σύγκρουση οδήγησε σε **δύο εμφύλιους πολέμους** (1824 και 1825). Νίκησαν αυτοί που ήθελαν να δημιουργήσουν ένα συγκεντρωτικό κράτος με φιλελεύθερους θεσμούς.

Για την αγροτική μεταρρύθμιση του 1871 θα μιλήσουμε στις σ. 121-122.

Το πρόβλημα με τη γη

Οι περισσότεροι κάτοικοι στο νέο ελληνικό κράτος ήταν **ακτήμονες** (δεν είχαν δηλαδή δική τους γη), κι αυτό ήταν τότε το μεγαλύτερο κοινωνικό πρόβλημα. Περίμεναν λοιπόν να πάρουν μερίδιο από τη γη που θα άφηναν πίσω τους οι μουσουλμάνοι. Οι Εθνοσυνελεύσεις θεώρησαν τη γη αυτή **εθνική γη**, που ανήκε δηλαδή σε όλο το έθνος. Μάλιστα την έβαλαν εγγύηση (υποθήκη) για να πάρουν το 1824 και το 1825 δύο **αγγλικά δάνεια**. Με αυτό τον τρόπο η γη αυτή παρέμεινε στο κράτος. Δεν την πήραν οι προεστοί ούτε μοιράστηκε στους ακτήμονες. Αυτοί μπορούσαν όμως να την καλλιεργούν πληρώνοντας ενοίκιο στο κράτος. Η γη αυτή μοιράστηκε πολύ αργότερα (1871).

3.60

Σχέδιο του Γάλλου γεωγράφου Πιερ Πειτίε με τον Ιμπραήμ στην Πύλο. 1828.

Η οθωμανική αντεπίθεση (1825–1827)

Το 1825 είναι μια κρίσιμη χρονιά για την Ελληνική Επανάσταση. Οι εμφύλιες συγκρούσεις περιορίζονται, αλλά μια καλά οργανωμένη **οθωμανική αντεπίθεση** απειλεί την Ελληνική Επανάσταση. Όμως η Μεγάλη Βρετανία και η Ρωσία αλλάζουν πολιτική απέναντι στους επαναστατημένους Έλληνες, κι αυτή η αλλαγή οδηγεί τελικά στο **ελεύθερο και ανεξάρτητο ελληνικό κράτος**.

Από το 1825 ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ (1808–1839) πήρε στρατιωτικά μέτρα με σκοπό να καταπνίξει την Ελληνική Επανάσταση. Το πιο βασικό ήταν ότι συμφώνησε με το διοικητή της Αιγύπτου **Μεχμέτ Αλή** να οργανώσει εκστρατεία στην Πελοπόννησο. Για αντάλλαγμα, ο γιος του, ο Ιμπραήμ πασάς, θα γινόταν διοικητής εκεί. Ο Μεχμέτ Αλή είχε πολύ καλά οργανωμένο στρατό και στόλο, και ο Ιμπραήμ ήταν ικανός στρατιωτικός.

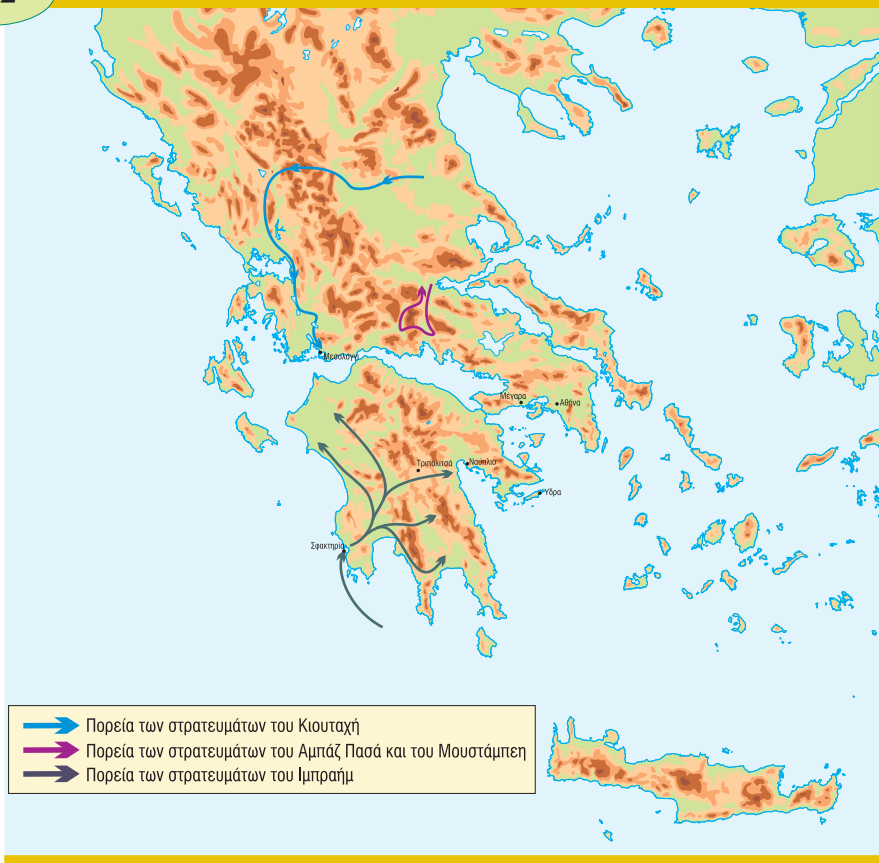
3.61

Πορτρέτο με το Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, γνωστό και ως Κιουταχί (γιατί παλιότερα ήταν πασάς στην πόλη Κιουτάχεια στη Μικρά Ασία), έναν ικανό στρατιωτικό, που ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ έκανε διοικητή στον πόλεμο στη Στερεά Ελλάδα ενάντια στους Έλληνες.

3.62

Οι εκστρατείες του Ιμπραήμ και του Κιουταχί

➡ Πορεία των στρατευμάτων του Κιουταχί
➡ Πορεία των στρατευμάτων του Αμπάζ Πασά και του Μουστάμπεη
➡ Πορεία των στρατευμάτων του Ιμπραήμ

Στις αρχές του 1825 ο Ιμπραήμ φτάνει στην **Πελοπόννησο** και πολύ γρήγορα καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της. Την ίδια εποχή ξεκινάει και ο Κιουταχί την εκστρατεία του. Καταλαμβάνει τη δυτική Στερεά Ελλάδα και αρχίζει να πολιορκεί το Μεσολόγγι. Αφού κυριεύει το Μεσολόγγι (1826), ο Κιουταχί καταλαμβάνει μέχρι το 1827 την υπόλοιπη Στερεά Ελλάδα και ο Ιμπραήμ το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου.

Οι Έλληνες προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τον Ιμπραήμ και τον Κιουταχί, χωρίς όμως αποτελέσματα. Από τις επαναστατημένες περιοχές ελέγχανε μόνο τα νησιά Αίγινα, Πόρο, Ύδρα, Σπέτσες, Σάμο και Κυκλάδες, το Ναύπλιο, την Αργολίδα και την Κορινθία, τα Μέγαρα με τη γύρω περιοχή και τη Μάνη, που είχε καταφέρει να αποκρούσει τις επιθέσεις του Ιμπραήμ. Η απελπισία είχε κυριεύσει τους επαναστατημένους.

3.63

Γενική άποψη με την πεδιάδα και το κάστρο της Μεθώνης. Εδώ αποβιβάστηκε το 1826 ο Ιμπραήμ με το στρατό του και άρχισε την εκστρατεία του στην Πελοπόννησο.

3.64

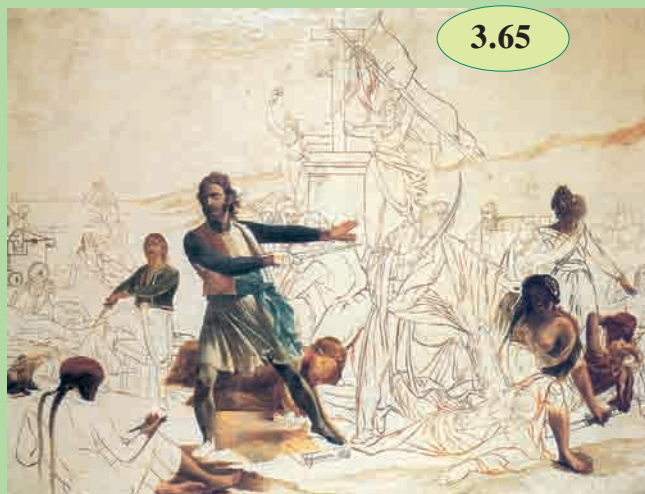
Πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Ευγένιου Ντελακρουά με την Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου. 1826.

Η πολιορκία και η έξοδος του Μεσολογγίου (Απρίλιος 1826)

Η πολιορκία του Μεσολογγίου είναι ένα από τα πιο δραματικά επεισόδια στην Ελληνική Επανάσταση. Κράτησε ένα χρόνο (Απρίλιος 1825 – Απρίλιος 1826) και ήταν η πρώτη φορά που ο οθωμανικός στρατός δε σταμάτησε τον πόλεμο το χειμώνα. Αντίθετα το Δεκέμβριο ήρθε και ο Ιμπραήμ να βοηθήσει τον Κιουταχί. Η πόλη τότε αποκλείστηκε και από στεριά και από θάλασσα. Οι πολιορκημένοι βασανίζονταν **από πείνα και δίψα**. Όταν είδαν ότι δεν υπήρχε καμιά ελπίδα, τη νύχτα της 10ης προς την 11η Απριλίου 1826, επιχείρησαν την **έξοδο**: προσπάθησαν δηλαδή να βγουν από την πόλη και να περάσουν με τα όπλα μέσα από τον οθωμανικό στρατό για να βρεθούν σε ασφαλές μέρος. Όμως οι περισσότεροι σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν.

Το Μεσολόγγι συγκίνησε πολλούς φιλέλληνες στις ευρωπαϊκές χώρες. Πάνω απ' όλα όμως έγινε σύμβολο στον **αγώνα για ελευθερία** και έδειξε ότι η Επανάσταση στα πέντε χρόνια που κρατούσε είχε δημιουργήσει μια νέα κατάσταση: οι πολιορκημένοι αρνήθηκαν όλες τις προτάσεις να παραδοθούν και προτίμησαν την έξοδο.

3.65

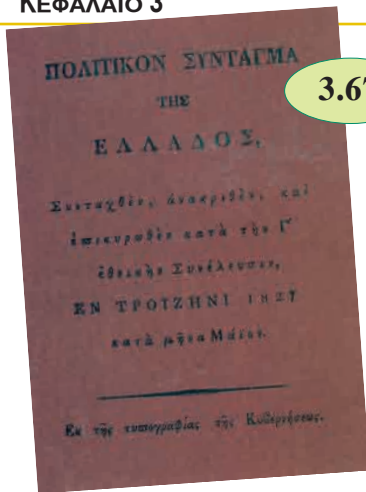
Μισοτελειωμένος πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Πιερ Βινιερόν με την έξοδο του Μεσολογγίου. 1827.

3.66

Την άνοιξη του 1826 έγινε η **Γ' Εθνοσυνέλευση** μέσα σε άσχημο κλίμα που δημιουργήθηκε από την πτώση του Μεσολογγίου. Μπροστά στους κινδύνους που αντιμετώπιζε η Επανάσταση, η Γ' Εθνοσυνέλευση ανέθεσε την κυβέρνηση στη **Διοικητική Επιτροπή της Ελλάδας**, μια ομάδα από έντεκα άτομα που θα μπορούσε να παίρνει γρήγορα αποφάσεις. Παράλληλα ζήτησε από το Βρετανό πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη να μεσολαβήσει για να γίνει ένας **συμβιβασμός** με το σουλτάνο. Μπροστά στον κίνδυνο να χαθούν όλα, οι Έλληνες ήταν έτοιμοι να δεχτούν μια περιορισμένη αυτονομία μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Πίνακας του ζωγράφου Γεώργιου Μαργαρίτη με το Γεώργιο Καραϊσκάκη πάνω σε άλογο (1844). Η Γ' Εθνοσυνέλευση έκανε γενικό στρατιωτικό αρχηγό στην ανατολική Στερεά Ελλάδα τον Καραϊσκάκη, έναν ικανό οπλαρχηγό. Ο Καραϊσκάκης κατάφερε να ξαναπάρει μεγάλο μέρος από τη Στερεά Ελλάδα. Ο θάνατός του όμως σε μια σύγκρουση με τις οθωμανικές δυνάμεις στο Φάληρο τον Απρίλιο του 1827 δημιούργησε καινούργια προβλήματα στην Επανάσταση.

3.67

Το Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδας που ψήφισε η Γ' Εθνοσυνέλευση, 1827.

3.68

Η Ηχώ του Ναβαρίνου. Εμβλητήριο που γράφτηκε στη Γαλλία μετά τη ναυμαχία στο Ναβαρίνο.

3.70

Γελοιογραφία της εποχής: Η Ελλάδα σαν μικρός Ηρακλής με φέσι πνίγει το οθωμανικό και το αιγυπτιακό φίδι.

Η Γ' Εθνοσυνέλευση σταματάει το έργο της ένα χρόνο λόγω του πολέμου. Το Μάρτη του 1827 ψηφίζει νέο σύνταγμα, το «Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδας», ένα σύνταγμα ιδιαίτερα **δημοκρατικό και φιλελεύθερο** για την εποχή του. Επίσης, εκλέγει **κυβερνήτη της Ελλάδας** τον **Ιωάννη Καποδίστρια**.

Όμως στο μέτωπο του πολέμου η Ελληνική Επανάσταση φαινόταν να σβήνει. Σώθηκε τελικά από τη Μεγάλη Βρετανία, τη Ρωσία και τη Γαλλία, που άλλαξαν στάση και υποστήριξαν ενεργά τους Έλληνες.

Η παρέμβαση υπέρ των Ελλήνων

Από το 1824 η Ρωσία και η Μεγάλη Βρετανία, για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά, υποστηρίζουν τα σχέδια για ένα **αυτόνομο ελληνικό κράτος**. Στη συνέχεια συνεργάζονται γι' αυτό και με τη **Γαλλία**. Η Αυστρία και η Πρωσία δε συμμετέχουν στις συζητήσεις, γιατί υποστηρίζουν ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία πρέπει να μείνει ακέραια. Τελικά, ένας στόλος από βρετανικά, ρωσικά και γαλλικά καράβια καταστρέφει το στόλο του Ιμπραήμ που βρισκόταν στο λιμάνι **Ναβαρίνο**, στη νότια Πελοπόννησο (φθινόπωρο του 1827).

Το καλοκαίρι του 1827 η Ελληνική Επανάσταση κινδύνευε να σβήσει, αλλά το φθινόπωρο του ίδιου έτους οι Έλληνες είχαν σοβαρές ελπίδες ότι θα κερδίσουν τουλάχιστον την αυτονομία τους.

3.69

Πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Λουί Κερνερέ με τη Ναυμαχία στο Ναβαρίνο.

ΣΤ. Η καποδιστριακή περίοδος (1827-1832)

Ο Ιωάννης Καποδίστριας έφτασε στο **Ναύπλιο** τον Ιανουάριο του 1828. Οι Έλληνες **περίμεναν πολλά** απ' αυτόν: ήταν πολιτικός με πείρα, γνωστός στα ευρωπαϊκά κράτη και θεωρούσαν ότι μπορούσε να διαπραγματευτεί μαζί τους. Πίστευαν ότι μπορούσε να **βρει τα χρήματα** που χρειαζόνταν, ότι θα έκανε πραγματικότητα την **ενότητα** και θα πετύχαινε να δημιουργήσει **ανεξάρτητο κράτος**.

Όμως ο Καποδίστριας είχε να αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες:

ο Ιμπραήμ και ο Κιουταχής κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος της χώρας.

η οικονομία ήταν καταστραμμένη.

οι διοικητικές υπηρεσίες δε λειτουργούσαν.

στο Αιγαίο υπήρχαν πολλοί πειρατές.

Φωτογραφία από τις αρχές του 20ού αιώνα με το κτίριο που στέγαζε το πρώτο Εθνικό Τυπογραφείο στην Αίγινα.

3.71

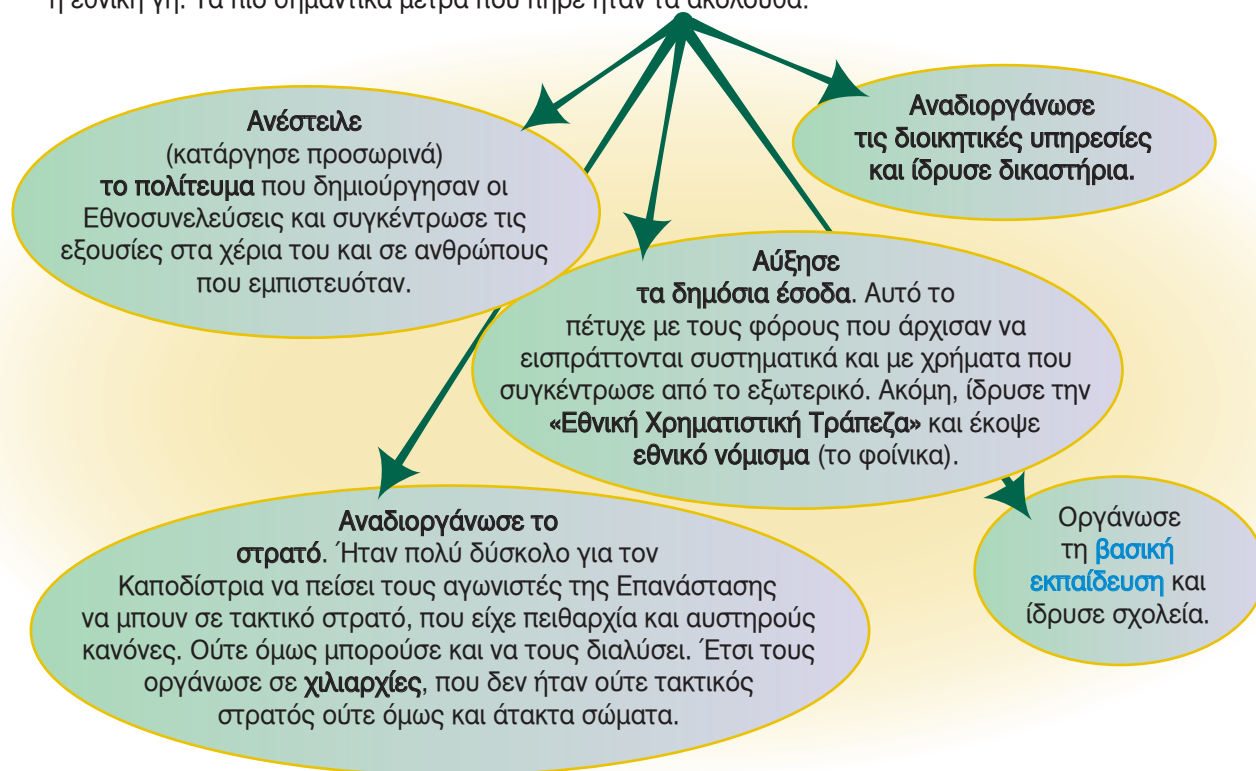
3.72

Φωτογραφία από τις αρχές του 20ού αιώνα με το Κυβερνείο στην Αίγινα, δηλαδή το κτίριο που στέγαζε τον κυβερνήτη και τη διοίκηση.

Ο Καποδίστριας απομάκρυνε από την εξουσία πολλούς από τους παλιούς ηγέτες της Επανάστασης, που τον πολέμησαν γι' αυτό. Πίστευε ότι οι ισχυρές κοινωνικές ομάδες ενδιαφέρονταν μόνο για τα συμφέροντά τους, καταπίεζαν το λαό και ήταν υπεύθυνες για τις εσωτερικές συγκρούσεις.

Γι' αυτό θεωρούσε ότι, για να αναπτυχθεί η ελληνική κοινωνία σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, έπρεπε να **μορφωθεί ο λαός** και να μοιραστεί η εθνική γη. Τα πιο σημαντικά μέτρα που πήρε ήταν τα ακόλουθα:

3.73

3.74

3.75

3.76

Επειδή δεν υπήρχαν αρκετοί δάσκαλοι, τα σχολεία ακολουθούσαν την αλληλοδιδασκτική μέθοδο, με την οποία οι πιο προχωρημένοι μαθητές δίδασκαν τους λιγότερο προχωρημένους. Στην εικόνα 3.73 βιβλίο που εκδόθηκε το 1830 για την αλληλοδιδασκτική μέθοδο, στις 3.74 και 3.75 χαρακτηριστικά που δείχνουν πώς μπορεί να οργανωθεί η αλληλοδιδασκτική διδασκαλία και στην 3.76 σφραγίδα αλληλοδιδασκτικού σχολείου.

Το πιο σημαντικό πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει ο Καποδίστριας ήταν ο Ιμπραήμ και οι Οθωμανοί: το 1828 κατείχαν ακόμη το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας. Έπρεπε επίσης να λύσει οριστικά δύο ζητήματα σχετικά με το ελληνικό κράτος:

- αν θα ήταν ανεξάρτητο εθνικό κράτος ή θα ήταν αυτόνομο (με δική του διοίκηση) και θα πλήρωνε κάθε χρόνο φόρο υποτέλειας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.
- ποιες **περιοχές** θα περιλάμβανε τελικά.

3.77

Πίνακας του Γάλλου ζωγράφου Ζαν-Σαρλς Λανγκλουά που δείχνει Οθωμανούς πολεμιστές από ένα κάστρο στην Πελοπόννησο να παραδίδονται στο Γάλλο στρατηγό Νικολά Μεζόν (1836). Ο Μεζόν με 14.000 Γάλλους στρατιώτες έφτασε στην Πελοπόννησο τον Αύγουστο του 1828. Μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου έδιωξε τα οθωμανικά και αιγυπτιακά στρατεύματα από την περιοχή.

Οι λύσεις και στα δύο ζητήματα είχαν άμεση σχέση με όσα ήθελαν η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία. Αρχικά και οι τρεις

υποστήριζαν ένα αυτόνομο κράτος με περιορισμένα σύνορα. Ο Καποδίστριας, που ήταν ικανός διπλωμάτης, προσπαθούσε να πετύχει το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Η θέση της Μεγάλης Βρετανίας, τελικά άλλαξε όταν το 1828 ο σουλτάνος έχασε τον πόλεμο με τη Ρωσία. Τότε η Μεγάλη Βρετανία, για να περιορίσει τη ρωσική επιρροή, πρότεινε το νέο ελληνικό κράτος να είναι **ανεξάρτητο**.

Η Μεγάλη Βρετανία, η Ρωσία και η Γαλλία συμφώνησαν να στείλουν **γαλλικό στρατό**, που μέσα στο 1828 έδιωξε το στρατό του Ιμπραήμ από την Πελοπόννησο. Στη Στερεά Ελλάδα οι χιλιάρχες κατόρθωσαν μέχρι το 1829 να διώξουν τα οθωμανικά στρατεύματα που είχαν απομείνει. Οθωμανοί έμειναν μόνο στην Αθήνα, στη Λαμία και στην Εύβοια, όπου προστατεύονταν από ισχυρά φρούρια.

Το πρωτόκολλο του Λονδίνου (Φεβρουάριος 1830)

Το Φεβρουάριο του 1830 η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία διακήρυξαν στο Λονδίνο την πλήρη (απόλυτη, χωρίς όρους) **πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας**. Με το **πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830** δημιουργείται **ανεξάρτητο ελληνικό κράτος**, με μοναρχικό πολίτευμα. Επίσης ορίζονται τα σύνορά του προς Βορρά, σε μια γραμμή που ξεκινούσε από τον Αχελώο και τελείωνε στο Σπερχειό ποταμό.

3.78

Επιτάφιος λόγος για τον Ιωάννη Καποδίστρια που εκδόθηκε στην Οδησό το 1831.

3.79

Πίνακας που ζωγράφησε το 1850 ο ζωγράφος Διονύσιος Τσόκος. Δείχνει τη δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια έξω από την εκκλησία του Αγίου Σπυριδώνα στο Ναύπλιο (27 Σεπτεμβρίου 1831).

Ο Ιωάννης Καποδίστριας δεν πρόλαβε να δει το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, γιατί το Σεπτέμβριο του 1831 **δολοφονήθηκε**. Τα αίτια για τη δολοφονία του συνδέονται με τη **διακυβέρνησή** του:

Παραμέρισε πολλούς από τους ηγέτες της Ελληνικής Επανάστασης, προεστούς και οπλαρχηγούς, και περιόρισε τα προνόμια και τις εξουσίες που είχαν παλαιότερα.

Προσπάθησε να δημιουργήσει ένα κράτος με ισχυρή κεντρική διοίκηση. Έτσι, συγκρούστηκε με τους τοπικούς άρχοντες, που ήταν ακόμη ισχυροί.

Προκάλεσε ακόμη δυσaréσκεια και σε λαϊκά στρώματα, επειδή αύξησε τους φόρους και δε μοίρασε την εθνική γη.

Ανέστειλε το σύνταγμα και έτσι έκανε αντίπαλους του τούς φιλελεύθερους.

Σιγά σιγά δημιουργήθηκε μια ισχυρή αντιπολίτευση που ζητούσε σύνταγμα. Έγιναν μάλιστα και εξεγέρσεις (στην Ύδρα και στη Μάνη). Ο Καποδίστριας τις αντιμετώπισε με βία. Όταν φυλάκισε τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τον πιο ισχυρό άντρα της Μάνης, και αφαίρεσε από την οικογένεια Μαυρομιχάλη όλα τα αξιώματα που είχαν τα μέλη της, αυτοί αντιδράσανε και τον δολοφόνησαν στο Ναύπλιο.

Η διακήρυξη της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας προς τους Έλληνες, που ορίζει τον Όθωνα βασιλιά της Ελλάδας, 1832.

3.80

Ο πύργος όπου έμενε ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης στη Μάνη.

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, η Μεγάλη Βρετανία, η Ρωσία και η Γαλλία καθώς και η Βαυαρία (ένα από τα γερμανικά κράτη) υπογράφουν το 1832 στο Λονδίνο νέο πρωτόκολλο. Με το Πρωτόκολλο του 1832 ο πρίγκιπας Όθωνας της Βαυαρίας ανακηρύσσεται βασιλιάς της Ελλάδας και ορίζονται τα τελικά σύνορα του ελληνικού κράτους.

Για τη διακυβέρνηση της Ελλάδας από τον Όθωνα θα μιλήσουμε στις σ. 76-83.

3.81

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία **αποδέχτηκε τις εξελίξεις** αυτές το 1832. Το 1833 έφυγαν και οι τελευταίοι Οθωμανοί στρατιώτες από την Αθήνα, την Εύβοια και τη Λαμία.

Το ελληνικό κράτος το 1832

3.82

Βασίλειο της Ελλάδας
Οθωμανική Αυτοκρατορία
Ιόνιο κράτος

Για τους Βαλκανικούς Πολέμους θα μιλήσουμε στις σ. 148-150.

Αποτέλεσμα της Επανάστασης του 1821 ήταν το **ανεξάρτητο ελληνικό κράτος**. Οι Μεγάλες Δυνάμεις δε δέχτηκαν να πάρει η Ελλάδα την Κρήτη και τη Σάμο. Πίεσαν όμως το σουλτάνο να πάρει ευνοϊκά μέτρα για τους ορθόδοξους στα νησιά αυτά. Το 1830 ο Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου πήρε την Κρήτη και την κυβέρνησε δέκα χρόνια. Από το 1832 η Σάμος έγινε αυτόνομη ηγεμονία (είχε αυτοδιοίκηση, χριστιανό ηγεμόνα που τον όριζε ο σουλτάνος και πλήρωνε φόρο υποτέλειας στο οθωμανικό κράτος). Και τα δύο νησιά πέρασαν στο ελληνικό κράτος με τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912–1913.

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 ήταν **εθνική**, **κοινωνική** και **πολιτική** επανάσταση.

Ήταν εθνική επανάσταση, γιατί οδήγησε σε ένα **ανεξάρτητο ελληνικό εθνικό κράτος**. Μέσα από τις κοινές πολεμικές προσπάθειες και τις πολιτικές διαδικασίες, πολλοί επαναστατημένοι άρχισαν σιγά σιγά να ξεπερνούν τις διαφορές τους και **να αισθάνονται ότι ανήκουν όλοι μαζί στο ελληνικό έθνος**.

Ήταν και σημαντική **πολιτική επανάσταση**: ένα μέρος από την Οθωμανική Αυτοκρατορία έγινε ανεξάρτητο, ενώ παράλληλα οι επαναστάτες προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα **κράτος με φιλελεύθερους πολιτικούς θεσμούς**. Σ' αυτό η εξουσία θα πήγαζε από το **έθνος** και όχι από το μονάρχη. Με πρότυπα την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση, οι επαναστάτες ψήφισαν συντάγματα που ήταν προοδευτικά για την εποχή τους και δημιούργησαν αντιπροσωπευτικούς θεσμούς (δηλαδή όργανα στα οποία συμμετείχαν και έπαιρναν αποφάσεις οι πολίτες). Ωστόσο, πολλές από τις ρυθμίσεις αυτές, όπως και τα ίδια τα συντάγματα, δεν ίσχυαν για αρκετές δεκαετίες.

Η Επανάσταση είχε και **κοινωνικό χαρακτήρα**: σ' αυτή πήραν όλοι μέρος, άντρες, **γυναίκες** και παιδιά. Όμως δεν κατόρθωσε μέχρι το τέλος να κάνει σημαντικές αλλαγές στην κοινωνία. Ωστόσο το νέο ελληνικό κράτος, θεωρώντας εθνική γη τις ιδιοκτησίες που άφησαν πίσω τους οι μουσουλμάνοι, δημιούργησε τις προϋποθέσεις ώστε στο μέλλον να μοιραστούν σε φτωχούς αγρότες.

Για τα εθνικά κινήματα των βαλκανικών λαών μιλάμε στις σ. 115-117.

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και το ανεξάρτητο κράτος που δημιούργησε άνοιξαν το δρόμο και για τους άλλους βαλκανικούς λαούς (Σέρβους, Βούλγαρους, Αλβανούς κ.ά.) που θέλησαν να δημιουργήσουν τα δικά τους εθνικά κράτη. Η διαδικασία αυτή, που κράτησε σχεδόν έναν αιώνα, οδήγησε την Οθωμανική Αυτοκρατορία στη διάσπαση και ολοκληρώθηκε όταν δημιουργήθηκε η Τουρκία το 1923.